بۆکان لە مێژوودا (٣٨٩) **ئەنوەر سوڵتانی**

دوورخرانەوە ی مامۆستایانی بۆکان و موکریان لە کوردستان

بەشی چوارەم و کۆتایی

هاوینان کە دەهاتمەوە بۆکان، لەگەڵ دۆست و برادەری نزیکی خۆمدا باسی سیاسەتی ڕۆژمان دەکرد و کتێب و ڕۆژنامەی ئەولایانەم بۆ دەهێنانەوە. هەموومان جگە لە یەک کەس کە دواتر بە ساواکی دەرچوو، دژی ڕژیم بووین. نەسلی پێش ئێمە ئەوانە بوون کە لە خەباتی ساڵانی ١٣٣١ و ٣٢ دا بەشدارییان کردبوو و لە لایەن ڕژیم یان ئاغاکانی بۆکانەوە گیرابوون و لێدرابوون و هەڕەشەیان لێکرابوو ولە ئەنجامدا ئیحتیاتکار بوون و خۆیان لە کاری سیاسی کردن لەگەڵ ئێمەی دەمڕووت نەدەدا هەر بۆیەش کەڵکی زۆریان بۆ ئێمە نەبوو و جگە لە هەستی دژایەتی کردن لەگەڵ ڕژیم و ئاغاوات، هیچی واشیان پێ نەبوو بیدەن بە ئێمە. بە هەمان شێوە ئێمەش چی وامان لەباردا نەبوو نەوەی دواتری پێ پەروەردەی سیاسی بکەین. واتە ئێمە نەوەیەکی خۆڕست و بێ پشتیوان بووین. من بە ناوی خوازراوەوە نامەم بۆ هەندێک لاوی شارەکە وەک دوکتۆر شێخی و چەندکەسی دیکە کە ناویان نابێ بهێنم، دەنووسی و داوام لێدەکردن دوای خوێندن و گەڕانەوە بۆ بۆکان خزمەتی هەژاران و زەحمەتکێشان بکەن و لەبەرەی خەڵکدا بن نەکەونە بەرەی زۆرداران و ملهوڕانەوە. بەڵام نامەکانی منیش وەک نووشتەی شێخ جاری وابوو گیرا نەدەبوو و کەسەکان لە گەڕانەوەدا ئەوە دەرنەدەچوون کە دەبوایە ببن! لەو چەشنە کارانەم زۆر دەکرد.

لە تارانیش هێدی و لەسەرخۆ نەبووم و سەرم لە گێچەڵی سیاسی و ئیعتیسابی نێو دانیشگا و خۆپیشاندان دەخورا؛ لە کارەکان بە پەلە بووم، لام وا بوو حکوومەتی شا بەو دوو خۆپیشاندانە دەڕووخێت و نامێنێت. زۆرم هاتوچۆی "ئەنجومەنی فەرهەنگیی ئێران و شوورەوی" دەکرد، چ ووتاردان بوایەت، چ فیلم و شتی دیکە. لە ماوەی ئەو ساڵانەی تارانمدا بە بێ درۆ، هیچ شانۆگەرییەک لە هیچ تالارێکی تاران پیشان نەدراوە کە من نەمدیتبێت.

لەبیرمە بە بۆنەی چلەی "غوڵامڕەزا تەختی" یەوە لەگەڵ چەند برادەری دیکەی کورد کە جگە لە "بهائەددینی ئەدەب" ئەوانی دیکە ئێستا لە ژیاندان،بەشداریی خۆپیشاندان و ڕێ پێوانێکمان کرد لە "ابن بابویە" ی شەهری ڕەیەوە بەرەو تاران. تا نزیک "مەیدانی شووش" ی باشووری تاران خەڵکێکی زۆر بووین بەڵام کە گەیشتینە نزیک مەیدانەکە هەواڵیان هێنا و گوتیان پۆلیس لەوێ ڕاوەستاون و چاوەڕوانن هێرشمان بکەنە سەر. زوربەی هەرەزۆری خەڵکەکە کشانەوە و دەرباز بوون. ئێمە، کە زۆرێکیشمان کورد بووین، ملمان پێوەنا و چووینە پێشەوە تاوەکوو کەوتینە ناو ئاڵقەی پۆلیسەوە و لەوێ لەپڕێکدا بە باتووم کەوتنە گیانمان. بارودۆخ شێوا و هەڵات هەڵات دەستی پێکرد، هەرکەس بەلایەکدا دەرچوو و ئەوی دەریش نەچوو گیرا. دووکانەکان دایانخست، من کەوتمە جۆگەی خیابانەکەوە و لەوێوە چووم بۆ گاراژێک کە خەریک بوون دەرگاکەیان دادەداوە. چەندکەسێک بووین بە سەر ئوتوبۆسەکان و سەربانی گاراژدا ڕۆیشتین و لە خیابانی پەنادەستەوە خۆمان فڕێدا خوارێ. من لینگێکی کەوشەکەم لێ

بەجێما بەڵام خۆم ڕزگار بووم و گەیشتمەوە ماڵێ. چەند ساڵ دوای ئەوەش کە لەسەر مەسەلەیەکی دیکە گیرام، هێشتا گیراوەکانی چلەی تەختی هەر لە زیندانەکاندا مابوون، دیاربوو ئێمە چاکمان نەجات ببوو!

پێشتر باسی پەرەسەندنی هەستی نەتەوایەتی دوای شۆڕشی ئەیلوولی ١٩٦١ ی باشووری کوردستانم لە نێو کۆمەڵانی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا کرد. لە ماوەی تەبعیدەکەمدا جارێکیان لەتاران چووم بۆ ماڵی نەمر حاجی رەحمان ئاغای موهتەدی. ئەگەر هەڵە نەکەم، ساڵی ١٣٤٦ یان ٤٧ بوو، لە کاکم بیستبوو کە شاعیر و نووسەر و ڕووناکبیرانی کورد لە تاران هاتوچۆی ماڵی ئەوان دەکەن و شوێنێکە بۆ زاخاودانی مێشک بە هەستی کوردایەتی. منیش کە تازە سەرم لە هێلکە هێنابووە دەرێ و دەمویست سەرم لە نێو سەراندا بێت، چووم. وابزانم یەکەم جار لەگەڵ خاڵم (نەمر حاجی حەمەڕەشید محەممەدیان) دا، چوومە ئەوێ و جاری دوایی هەر خۆم چووم. خاڵم لە بۆکانەوە هاتبوو و وەک ڕێز لێگرتن دەچوو بۆ ماڵێ حاجی ڕەحمان ئاغا، بە منیشی گوت وەرە. حاجی ڕەحمان ئاغا کەسایەتییەکی بەرچاوی ناوچەکە و جێگەی ڕێزی خەڵک بوو. سەرەڕای پلەی کۆمەڵایەتییەک کە هەیبوو، زۆرخاکی و خۆمانە و لەگەڵ خەڵکدا زمان خۆش و میهرەبان بوو. دەرحەق بە منیش گەورەیی نواند و هەواڵی خۆم و کەس وکارمی پرسی و ئەوەی چی دەکەم و چی دەخوێنم و شتی لەو چەشنە.

کاک سوارەی ئێلخانی زادەش لەوێ بوو. ئەو و کاک سەلاحی کوڕی حاجی ڕەحمان ئاغا قسەیان لەگەڵ کردم و کاک سەلاح دوو یان سێ چیرۆکی کوردیی پێدام کە بەدەست نووسرابوونەوە و گوتی دوای خوێندنەوە بۆمیان بهێنەوە. ئەو متمانە پێکردنەم لەلا گەلێک گرنگ هات. ئەوان باوکم و کاکمیان دەناسی و منیشیان بینیبوو بەڵام لەو ڕادەیەدا نەبووم کاک سەلاح باوەڕی سیاسیم پێ بکات؛ دیارە ئەودەم چەپەڵی و دەست پیسی و خەیانەت، هەروەها خەت و ڕێبازی جیاوازی حزبی و ڕێکخراوەیی کەمتر لە ئێستا بوو و لاوێکی وەک من کە تەبعیدیش کرابوو نەدەبوایە زۆرجێگەی نیگەرانی کەسانی وەک ئەو بێت کە کاری سیاسییان دەکرد و دەبوایە باوەڕ و بۆچوونیان بەرنە نێو خەڵکەوە. هەرچۆنێک بێت، چیرۆکەکانم بردەوە ماڵێ و هەر شەوی یەکەم هەموویانم خوێندەوە، دوای هەفتەیەکیش بردمەوە بۆ کاک سەلاح. لەبیرمە یەکیان چیرۆکی "نان وفیشەک" بوو کە دواتر زانیم هەر خۆی نووسیبووی بەڵام ئەودەم پێی نەگوتم نووسەرەکەی کێیە و منیش نەمپرسی، دیارە نەشدەبوایە بپرسم.

چیرۆکەکان بە کوردی نووسرابوون و لە باسی خەباتی چەکدارانە و پێشمەرگایەتی و کۆمەڵگای کورددا بوون. لەبیرمە چیرۆکی نان و فیشەک بەم دوو ڕستەیە کۆتایی پێدەهات کە خانەخۆێی گوندێکی کوردستان بە پێشمەرگەی میوانی خۆی دەگوت "مەترسە نانمان زۆرە!" و ئەویش لەوەڵامدا دەیگوت: "مەترسە فیشەکمان زۆرە!" لە فەزای ئەو ساڵانە و بە تایبەت دوای شۆڕشی ئەیلوول، کێشەی نەتەوایەتی و مەسەلەی کورد زیهن و فیکری زۆرێک لە لاوانی بەخۆیەوە خەریک کردبوو و خەباتی چینایەتی خستبووە بەر سێبەری خۆی. خەباتی چینایەتی لە کوردستانی ئەوساڵانەدا بەشێوەیەک ئاوێتەی خەباتە نەتەوایەتییەکە ببوو، کە بە هاسانی لێی جیا نەدەکرایەوە و تەنانەت بۆ زۆرکەسان لەسەر زەمینەی ئەو بوو کە واتای عەینی پەیدا دەکرد. بە بۆچوونی ئەودەمی خۆم کاک سەلاح زیاتر هەڵوەدای مەسەلەی نەتەوایەتی کوردستان بوو تا کاک سوارە. دواتر کاک سوار کتێبی "سیر تاریخ" ی گۆردن چایلدی پێدام کە دوکتۆر ئەحمەدی بیهمەنیش تەرجەمەی فارسی کردبوو و گوتی بیخوێنەوە و مەهێڵە بابەتی ئیرتیجاعی مێشکت داگیر بکات. ئەو بە ئاشکرا نەیدەویست مەسەلەی میللی خەباتی دژ بە دەرەبەگایەتی و سەرمایەداری پەراوێز بکات؛ بەڵام زەمانەکە ئەوە نەبوو کە ئەو دەیەویست و

ڕووداوەکانی باشووری کوردستان سێبەرێکی وەها قورسیان خستبووە سەر فەزای سیاسیی ڕۆژهەڵاتی کوردستان کە دەرەتانی نەفەس کێشانی بۆ کار و خەباتی چینایەتی تەواو بەرتەنگ وئەستەم کردبوو.

من ئەودەم هیچ بابەتێکی تیئۆریی جیددیم نە لەسەر ناسیۆنالیزم و نەلەسەر سوسیالیزم نەخوێندبووەوە و وەک بڵقێکی سەرئاو سەرم هەڵدابوو، گەرچی بە تەبیعەت خۆ بەزلزان نیم بەڵام شانازیم بەوە دەکرد کە هەڵگری بیرێکی شۆڕشگێڕانەم؛ ئەو بیرە "شۆڕشگێڕانە" یە مەعجوونێکی سەیر بوو لە ناسیۆنالیزمی کوردی و بیری چەپی ستالینی. کتێبی "درباره ناسیونالیسم" ی ستالینم لە کتێبخانەی مەجلیسی شورای میللی لە تاران وەرگرتبوو و هەندێکم لێ خوێندبووەوە، هەر ئەوەندەی وێرا بووم کتێبەکە وەربگرم و چەندلاپەڕەیەکی لێ بخوێنمەوە پێم وابوو شاکارم کردووە و تەواوە، ئیتر شۆڕشگێڕێکم کەس دەسکم لە دوو ناکات! بەڵام درۆ ناکەم و بە ڕاشکاوی دەڵێم هیچم لەباردا نەبوو و وەک دەهۆڵ تەنیا دەنگم هەبوو.

ساڵانی دوای کۆدیتای ٢٨ ی گەلاوێژی ١٣٣٢ ساڵانێکی ڕەش بوون. ئێمەمانان زۆر ئازا بوایەین دەمانتوانی گۆڤاری سپید وسیاه و تهران مصور و امید ایران بخوێنینەوە کە هەمووی لەژێر چاوەدێریی "ڕوکنی دوو" ی ئەرتەش و بۆ ماوەیەکیش "حکوومەت نیزامی" تەیمووری بەختیاردا بوون و نەیاندەتوانی بستێک لە مۆڵەتنامەی ئەولاوەتر بچن کە ئەوان پێیاندابوون؛ تەنانەت ئەگەریش بیانتوانیایە، ئەوان لە ئێمەمانان کۆڵەوارتر بوون و هیچیان لەباردا نەبوو بتوانن پێمانی بدەن! ئەوەی شتێکی دەزانی، یا گیرابوو یان ئیعدام کرابوو یان هەڵاتبووە دەرەوەیووڵات. بارودۆخ بە تایبەت دوای ساڵی ١٣٣٥ و دامەزرانی ساواک خراپتر بوو و ئیتر کەڵ بە موویەک بەند بوو هەر ساڵێک و دووساڵ جارێک بۆ چاوترسێی خەڵکیش بوایەت دەستەیەک لاوی بەهەست و خەمخۆری گەلیان دەگرت و لە زیندانیان دەکردن.

ئێمەی پەروەردەی ئەو بارودۆخە لە شارێکی وەک بۆکان کە تەنانەت کتێبخانەیەکی گشتی تێدا نەبوو و تاقە کتێبفرۆشەکەی کاکم بوو، ئەویش خۆی لەژێر چاوەدێریی توندوتیژی دادگای نیزامیدا هەموو ساڵێک دەبوایە جارێک و دوان بچێتە ورمێ و بە بەرتیل و پاڕانەوە، ڕاگەیشتن بە دۆسیەی ڕۆژنامەفرۆشییەکەی ساڵی ٣٢ ی بۆ چەندمانگێک دوابخات، کەتێیدا تاوانی فرۆشتنی ڕۆژنامەی 'شەهباز' و 'بسوی آینده' ی حزبی توودەی ئێران لەسەر شانی لاوازی قورسایەتی دەکرد و ئاغاکانی بۆکانیش ئاگری کێشەکەیان لێ خۆش دەکرد. ئێستا ئەو ڕۆژنامەفرۆشە هەژارە بەو پێشینە مەترسیدارەوە لەو بارودۆخە گشتییەی ئێران و لەو هەل ومەرجی نالەبارەی بۆکاندا دەیتوانی چ کەرەسەیەکی خوێندنەوە و بیرکردنەوە و تێگەیشتنی سیاست و کۆمەڵناسی لەبەردەستی مێرمنداڵ و لاوێکی تازە پێگەیشتووی شارەکە و یەکیان من، دابنێت، خوێنەر دەبێ خۆی بزانێت! باشترین کتێبێک کە ئێمەمانان دەمانتوانی بیخوێنینەوە کتێبەکانی سادقی هیدایەت و چووبەک و بوزورگی عەلەوی بوون و ئەگەر زۆر ئازا بوایەین دەمانتوانی مێژووی ویل دۆڕانت و ڕۆمانەکانی تۆلستۆی و داستایۆفسکی و چخوف بخوێنینەوە. لەبەرانبەر ئەو چەند کتێبە بەسوودەدا، سەدان کتێبی لاواز و کەم بایەخی نووسەران و وەرگێڕانی مۆڵەت پێدراوی ڕژیم هەبوون کە ڕاست و چەپ دەگەیشتنە دەستی خەڵک.

با نموونەیەک بهێنمەوە. لە پۆلی چوار تا شەشی سەرەتاییدا لە بۆکان، جارێکیان کتێبیان بە خەڵات دەدایە قوتابییانی پلەی یەکەم تا سێهەم. کتێبەکە چی بووبێت باشە؟ کتێبی "زندگانی من" کە حکوومەت نیزامیی شاپووری بەختیار و دەزگا شۆفارییەکانی ڕۆژئاوا بە ناوی ئەبولقاسمی لاهووتییەوە چاپیان کردبوو و ئێستا دەزانین کە سەرتا پای درۆ و هەڵبەستراوی دەستی ئەوان بوو و نە لاهووتی هەژار لێی

ئاگادار بوو و نە خوێنەری ساویلکەی ئەو دەمانە لە ژینگەی ئێران و کوردستانی دوای کۆدیتای ٢٨ ی گەلاوێژدا ڕاستییەکەی بۆ دەردەکەوت! ئەوە نموونەیەک بوو لە سەرچاوەی زانیاریی ئێمەمانان لە سەردەمی ڕەشی پەهلەوییەکاندا.

کار و خەباتی سیاسی و هەوڵدان بۆ گۆڕینی بارودۆخ بە بێ بنەمایەکی زانستی و تیئۆریک نەگونجاوە و ئەگەریش گونجاو بێت مەترسیی هەڵە و لەڕێ لادان و هەڵخلیسکانی زۆرە. نەسلی ئێمە نەسلێکی خۆڕست و بێ دەرەتان بوو. دیارە گەلێک پێشینەی خەبات و سیاسەت لە ڕابردووی دوور و نزیکی ناوچەکەدا هەبوو کە یارمەتی دەداین و لەوەش زیاتر، خەڵکەکە بوون کە دژایەتی ڕێژیمیان دەکرد و ڕێزیان لە خەڵکانی دژبەری ڕژیم دەگرت. هەر ئەوە بەتەنیا دەیتوانی هاندەری ئێمە بێت بۆ هەڵبژاردن و درێژەدانی ئەو ڕێگایە. نەبوونی ئازادی و هەڵاواردن و جیاوازی دانان و زوڵم و زۆری مەئموورانی ڕژیم و هەژاری و نەداری و بێکاری و دەیان ناتەواویی ناو کۆمەڵگاکە هەموو پێکەوە، ڕێ خۆشکەری ئەو ڕێبازە بوون کە ئێمەی لەسەر بووین بەڵام لە لایەکی دیکەوە، سەرچاوەی زانیاریمان لەچاو ئەمڕۆ گەلێک کەم بوو. دیارە تەلەفیزیۆن و ئینترنێت لە ئارادا نەبوون، ڕادیۆش ڕادیۆی دەسەڵات بوو و ڕادیۆی ئۆپۆزیسیۆن ئەگەریش هەبوایە تەمەنی کورت و دەست پێڕاگەیشتنی زەحمەت بوو. ڕادیۆی 'پەیکی ئێران' شەوانە نیوسەعات یان سەعاتێکی بەرنامەی کوردی هەبوو، ڕادیۆی 'دەنگی کوردستان' ی شۆڕشی ئەیلوول بەهۆی ئەو پارازیتەوە کە دەخرایە سەری کەڵکی گوێ بۆ ڕاگرتنی نەمابوو و بۆ نموونە دەبوو دەستت بە کلکی ڕادیۆکەوە بێت و هەر دوو سێ چرکە جارێک شوێنەکەی بگۆڕی و لەدەست پارازیتی "هانی هانی" لەم لا بۆ ئەولا ڕابکەیت!

تەنانەت کاتێ چووبووم بۆ تاران و لە زانکۆی ئەدەبیش دەرسم دەخوێند، مەودای فێربوونی سیاسی وەها بەرتەنگ بوو کە منی بێ دەسەڵات هیچم بۆ نەدەکرا. مامۆستاکان تاک و تەرایەک نەبێت یان مێشکی کۆنیان هەبوو یان هیچیان نەدەزانی. مامۆستای مێژووی هاوچەرخمان کابرایەکی دەبەنگ بوو لە هەموو ئیمتیحانێکدا یەک لە پرسیارەکانی ئەوە بوو گرنگترین سەرچاوەی مێژووی هاوچەرخی ئێران کامەیە؟ وەڵام دەبوایە ئەوە بێت: کتێبی "مأموريت براى وطنم" ی محمدرضا شا! دوکتۆر ئاریانپوورێک بوو کە شتی دەزانی، ئەویشیان ناردبوو لە دانشکەدەی ئیلاهیات دەرس بڵێتەوە! دوکتۆر ڕەعدی ئازەرەخشی هەبوو کە جارێکیش لەگەڵ برادەرێکی سنەیی چوومەماڵیان، بەڵام لە هەفتەدا تاقە یەک سەعات دەهاتە زانکۆی ئەدەبیات. دوکتۆر شەفیعی کەدکەنی هەندێک جێگەی دڵخۆشیمان بوو. بابەتێکم لەسەر لاهووتی کرماشانی بۆ نووسی، پاشان کە نووسراوی هەموو خوێندکارەکانی دایەوە دەستیان، هی منی نەهێنابووەوە. دواتر دووبەدوو پێی گوتم ئەوەی تۆ نەدەکرا بیهێنمەوە نێو زانکۆ، لە ترومبیلەکەمدایە وەر بابچین بتدەمەوە. چووینە لای ترومبیلەکەی لە خیابانی تەختی جەمشید لەوێ پێیدامەوە هیچیشی لەسەر نەنووسیبوو تەنیا بە قسە هەندێک ناتەواویی کارەکەی پێ گوتم.

کتێب و چاپەمەنی دەورەییش لەژێر چاوەدێریی توند وتیژی حکوومەتدا بون وتەنیا جاروبارە هەندێک بابەتی باش بڵاو دەکرانەوە، ئەویش هەرئەوەندەی ساواک بەخەبەر بهاتایە، پێشی پێ دەگرتن. پێوەندگرتن لەگەڵ باشووری کوردستانیش شتێکی نەگونجاو بوو ونەدەکرا لەوێوە چوار کتێب و ڕۆژنامە بهێنی و بیخوێنیەوە، بشهاتبایە ناوەرۆکی ئوسووڵییان نەبوو و ئەوانیش لە ژێر چاوەدێرییەکی توند وتیژی حکوومەتەکانی ئەوێدا دەیانناڵاند.

لە هەل ومەرجێکی ئەوتۆدا ئێمە گیایەکی خۆرست زیاتر هیچ نەبووین کە لەسەر عەرزێکی ڕەق ڕوابووین و گەرچی لە ئاو و هەوایەکی لەبار کەڵکمان وەردەگرت کە ژینگەی سیاسیی کوردستان بێت، بەڵام لە ڕاستیدا ڕەگمان بۆ دانەدەکوترا و فارس گوتەنی "سطحی" بووین هەر ئەوەندەش کە دەزگا جاسووسییەکان بیانزانییایە کەوتووینەتە شوێن کڵاوی لار و خەریکی سیاسەتین، بە هەموو شێوەیەک دژمان دەوەستان، لە بانگ کردنی ساواک و هەڕەشە لێکردنەوە تا تەبعید و گرتن و ئەشکەنجە و لەسەر ئیش وکار وەلانران وئازاری کەس وکار، تەنانەت ئیعدامیش.

من کە سەیری خۆم دەکەم و ئاوڕ لەو ڕۆژانە دەدەمەوە بەزەییم بەخۆمدا دێت. نەمامێکی بێ ڕیشەی ئەوتۆ کە بە شنەی هەر بایەک بەلایەکدا دەچەمییەوە، چۆن بەرگەی ئەو هەموو گژەبایەی گرت و لەسەر پێ مایەوە! کەرەسەیەکی کاڵ و کرچ کە لە بارودۆخێکی مرۆڤانە و ئازاد دا دەیتوانی کەڵکی بۆ خۆی و بۆ خەڵک هەردوکیان هەبێت چۆن ئەو شتە سەیروسەمەرەیەی لێ دەرهات کە ئێستای من بێت وهەتا ویستی خۆی بناسێت هەر لە ٢٠ساڵیدا خۆی لە ئاوارەیی و تەبعید و زیندان و هەڵات هەڵات و خۆ شاردنەوە دا بینی- بێ ئەوەی لە ڕاستەقینەی دیاردەکان تێگەیشتبێت و لەڕووی زانیاری و ئاگایی و وشیارییەوە ڕێبازی بۆخۆی هەڵبژاردبێت. من و بنەماڵەکەمان چۆن بووینە قوربانیی ئەو بارودۆخە؟ منێک کە دەمتوانی لە ڕێگەی خوێندنەوە بگەمە شوێنێک و سوودێکم بۆ خۆم و خەڵک هەبێت، چۆن لەو گێژاوە کەوتم و وەک پەڕەکایەک بەملا وئەولادا درام! لە تەبعیدەوە بۆ زیندان و لەسەرکار لابران و حزبایەتی و ژیانی نهێنی و ئاوارەیی و ئێستاش نەخۆش و کەلەلا لە غەریبی و لاوازیدا.

دەزانم گەلێک کەس هەبوون دەیان قات لەمن خراپتریان بەسەرهات، هیچ نەبێ من درەنگتر خۆم دۆزییەوە و بەگوێرەی توانا ڕێبازێکم بۆ خۆم هەڵبژارد واتە کورد گوتەنی "پشت لەدۆست و ڕوو لەدوژمن" هەڵاتم و هاتمە ئەم لایانە، بەڵام ئەوانەی وا شەهید بوون چی؟ بنەماڵەی ئەوان چی؟ ئەو دەستەگوڵانەی وا بە دەست شا و خومەینییەوە پەرپەر بوون و ئەوانەی وا ئێستا لە زیندانی زیندانبانە پیاوخۆرەکانی "ئیسلامی عەزیز" دا هەموو ڕۆژێک چاوەڕوانی ئیعدامن، چی؟ ئەوانەی وا ماڵ ودووکانیان سووتێنرا چی؟ هەر لەو بۆکانەی وا منی لێ بووم، لە ماوەی کەمتر لە سی ساڵی تەمەنی نگریسی کۆماری ئیسلامیدا ٢٧٦ پێشمەرگەی حزبی دیموکرات شەهیدی دەستی مەلاکان بوون ئیتر کۆمەڵە و ڕێکخراوەکانی دیکە هیچ و خەڵکی ئاسایی هیچ و ماڵی وێرانبوو هیچ و دووکانی سووتاو هیچ و ئابووریی نشوست هێناوی ناوچەکەش هیچ!

من ئێستا لەوەی کردوومە پەشیمان نیم؛ بەڵام پێم خۆشە بزانم لەکوێدا هەڵەم کردووە و بە لاڕێدا ڕۆیشتووم بۆ ئەوەی دەرسێک بێت بۆ نەوەی دادێی وڵاتەکەم. کوڕەکەم ئێستا تەمەنی ٢٢ ساڵە. هیچ هەوڵم نەداوە بیکەمە سیاسی و حزبی، بەڵام هەوڵم داوە ڕێگاناس و داودۆزەرەوە و لێزان بێت؛ لەجیاتی 'چەباید کرد؟' ی لێنین مێژووی فەلسەفەی ڕۆژئاوای 'بێرتراند ڕاسێل' وکتێبی 'کریستۆفێر هیچنز' م پێ ناساندووە. دەمەوێت بە عەقڵ و تێگەیشتوویی ڕێبازی دواڕۆژی بدۆزێتەوە نەک بە ئیحساسات. بەڵام ئەو کارەم لێرە و لە نێو سیستەمی سوسیال دیموکڕاتی ڕۆژئاوای ئوروپادا بۆ گونجاو بووە کە تێیدا تاکەکەس تا ڕادەیەک دەتوانێت ئازادی هەڵبژاردنی ڕێگای هەبێت و گوشاری دەوروبەر ئەوەندە نین کە بە هاسانی چەواشەی بکەن و لە گرێژەنەی بەرن. ئایا ئەوە هەمان ئەو ڕێگەیە بوو کە دەبوایە منیش لەو تەمەنەی ئەودا هەڵمبژاردایە؟ دڵنیا نیم وەڵامی پرسیارەکە ئەرێ بێت. بارودۆخی ٥٠ ساڵ پێش ئێستا لە کۆمەڵگای کوردستاندا جیاوازییەکی ئەوەندە زۆری لەگەڵ ئەمڕۆی ژیانی لەندەن هەیە کە پێویست بە گوتن ناکات. ئایا منی بە بەرپرسیایەتی ڕاهاتووی ناو بنەماڵەیەکی سیاسی دەمتوانی لەو بارودۆخە

زەمانی و مەکانییەدا شتێکی دیکە بم؟ هەموو پرسیارەکەی منیش ئەوەیە: بە کام هێزەوە دەمتوانی لەو گێژاوە بە تەوژمە سیاسییە لابدەم کە تێیکەوتم؟ چی دەیتوانی بەرگرم بێت لەوەی کە بۆی چووم و بەرەو لایەنێکی دیکەم بەرێت؟ مرۆڤ دەسکردی ژینگە و دەروبەری خۆیەتی و لە حەوزێکی بچووکدا نەهەنگ پەروەردە نابێت. من ئەو ماسییە بچووکە بووم کە بەرەو دەریا دەئاژوام، بەڵام پێش ئەوەی بگەمێ، کاڵەدڕاو و هیچ پێنەبڕاو کەوتمە قوژبنێک و دانیشتم. ئەوە ئەگەر بۆ من کۆتایی ڕێگا بێت، بۆ ڕێبوارانی دوای من وا نییە. ئاواتی بە دەریا گەیشتن ئەمڕۆ لەجاران بە تین ترە و ئاسۆی ئەو بەدەریا گەیشتنەش لە جاران نزیکترە. ئەوە بەشێکە لە شێعرێکی خۆم کە ناکرێت هەمووی بڵاو بکەمەوە:

"... بەڵام کاکە، سەری کووپە سڵامەت

ئەگەر هات و شکابێ ئیستیکانێک

گەلە و ڕەنج و خەبات و ئیستیقامەت

ئەگەرچی ڕێگە وون کا ڕێ نەزانێک"

ئەنجامی قسە، ساڵانی تەبعیدی من درێژەیان کێشا و گەیشتە هەشت ساڵ. پێش ئەوەش کە ماوەیان کۆتایی پێ بێت و بگەڕێمەوە کوردستان، گیرام و خرامە زیندانەوە، لە قووڵکێکەوە کەوتمە چاڵەوە! لە دەرفەتێکی گونجاوی دیکەدا باسی گیران و زیندانی بوونی خۆیشم دەنووسم.

*****

پێش ئەوەی کۆتایی بە باسەکە بهێنم، با هەڵەیەک ڕاست بکەمەوە. بۆ ئەوەی ناوی تەبعیدییەکانی ساڵی ١٣٤٤ ی موکریان لێرەدا بنووسم پەیوەندیم بە ڕێزدار 'هاشمی کەریمی' یەوە گرت. کاک هاشم بیرەوەرییەکی باشی هەیە و هەندێک مەسەلەی بۆ ڕوون کردمەوە کە دەبێ بە سپاسی زۆرەوە لێرەدا ڕایانبگەیێنم. ئەوە قسەکانی کاک هاشمن:

تەبعیدییەکانی ساڵی ١٣٤٤ ی ناوچەی موکریان سەرجەم ٣٠ کەس بوون. ساڵی پێشتریش ٦ کەس لە بانەوە تەبعیدی شارەکانی لوڕستان کرابوون. ئەو ٦ کەسەی ساڵی ١٣٤٣ ی بانە، بریتی بوون لە: محەممەد ئەمین مەجیدیان، محەممەد قادریان، محەممەد ساڵح خەندانی، محەممەد ئیقدامی و ... ئەحمەدی.

لە تەبعیدییەکانی ساڵی ١٣٤٤ یش ٤ کەسیان بانەیی بوون: ڕەئووف تەوەککولی(شەهری ڕەی)؛ ساڵح خوسرەوزادە (خومەین)؛ محەممەد ئەحمەدی نەمشیر (وەرامین ؟)؛ هاشم کەریمی (تەفریش). لە سەقز ١ کەس: نەسروڵڵا تاهیری (؟)؛ لە بۆکان ٣ کەس محەممەد ئەشعەری (دلیجان)، عەبدولواحید سەعیدی (قەزوێن) و ئەنوەری سوڵتانی (ئەراک، دیارە من ئەودەم لە پەروەردەی سەقز بووم نەک لە بۆکان)؛ لە سەردەشت دوو برا: مستەفا تەوحیدی (کاشان) و فایق تەوحیدی (تەفریش)؛ لە مەهاباد، ئەوانەی لەبیرم مابێتن، محەممەد ڕەبیبانی (قەزوێن)، ... فەهمی (قەزوێن)، سەید محەممەد کولیجی (قەزوێن)، د. سادق شەرەفکەندی (ئەراک)، عەدوول خەڕازی (قەزوێن؟) ...هوەیدا (خەڵکی گێلان، تەفریش)، عەباس بلووریان (خومەین)، .....

بە وتەی کاک هاشم، ئەو خۆی لەگەڵ دەستەی ساڵی ١٣٤٤ بووە نەک ساڵی پێشتر. شەش کەسەکەی ساڵی ١٣٤٣ ی بانەش بۆ ماوەی شەش مانگێک چووبوونە باشووری کوردستان و لەگەڵ حزبی دیموکڕات کەوتبوون، ئینجا دوای کێشەوهەرای نێو باڵەکانی حزب، گەڕابوونەوە ئێران و خۆیان تەحویل دابووەوە، ئێتر ناردبوویاننە ناوچەی لوڕستان و لە شاری وەک ئەزنا و ... دامەزرابوون.

تەواو بوو.